

Afsætningsøkonomiens og den afsætnings- økonomiske forsknings udvikling og status.

Af MAX KJÆR-HANSEN*)

Da handelsteknikken efter sidste århundredskifte begyndte at udvikle sig til at blive en økonomisk videnskab, toges udgangspunkterne udelukkende inden for det produktions-teoretiske område. De første driftsøkonomiske analyser og modeller havde relation til produktionsomkostningerne. Som følge deraf blev den almindelige driftsøkonomi i første omgang en produktionsomkostningsteori. Der forsøgte ganske vist i tilknytning hertil udbygget såkaldte specielle driftsøkonomier, der beskæftigede sig med de enkelte erhvervsområder. De havde som emne blandt andet fabriksdriftsøkonomi, bankdriftsøkonomi og handelsdriftsøkonomi. Deres økonomiske grundlag var den almene på produktionsmæssige synspunkter hvilende omkostningsteori, hvortil knyttedes speciel erhvervsbeskrivelse. Da man senere forlod inddelingen efter objekt og gik over til at arbejde efter funktionsdeling – produktion, finansorganisation og afsætning – skabtes grundlaget for udvikling af en på et bredt grundlag hvilende driftsøkonomisk videnskab.

Først fra det tidspunkt at regne kan der tales om såvel en selvstændig afsætningsøkonomi som om en sådant bidrag til fundamenteringen af den almene driftsøkonomi som en økonomisk videnskab. På den anden side har afsætningsøkonomiens bidrag både til funktionsdelingens gennemførelse og til klarlægning af almenøkonomiske sammenhænge på omsætningssiden været omfattende og markante.

Disse bidrag er praktisk talt blevet leveret i løbet af de sidste 25 år, selvom det konkrete grundlag for afsætningsøkonomiens opståen etableredes ca. 40 år tilbage i tiden, da salgets industrialisering satte ind.

*) Dr. rer. pol. & ekon. dr., professor ved Handelshøjskolen i København.

Afsætningsøkonomiens og den afsætnings- økonomiske forsknings udvikling og status.

Af MAX KJÆR-HANSEN*)

Da handelsteknikken efter sidste århundredskifte begyndte at udvikle sig til at blive en økonomisk videnskab, toges udgangspunkterne udelukkende inden for det produktions-teoretiske område. De første driftsøkonomiske analyser og modeller havde relation til produktionsomkostningerne. Som følge deraf blev den almindelige driftsøkonomi i første omgang en produktionsomkostningsteori. Der forsøgte ganske vist i tilknytning hertil udbygget såkaldte specielle driftsøkonomier, der beskæftigede sig med de enkelte erhvervsområder. De havde som emne blandt andet fabriksdriftsøkonomi, bankdriftsøkonomi og handelsdriftsøkonomi. Deres økonomiske grundlag var den almene på produktionsmæssige synspunkter hvilende omkostningsteori, hvortil knyttedes speciel erhvervsbeskrivelse. Da man senere forlod inddelingen efter objekt og gik over til at arbejde efter funktionsdeling – produktion, finansorganisation og afsætning – skabtes grundlaget for udvikling af en på et bredt grundlag hvilende driftsøkonomisk videnskab.

Først fra det tidspunkt at regne kan der tales om såvel en selvstændig afsætningsøkonomi som om en sådant bidrag til fundamenteringen af den almene driftsøkonomi som en økonomisk videnskab. På den anden side har afsætningsøkonomiens bidrag både til funktionsdelingens gennemførelse og til klarlægning af almenøkonomiske sammenhænge på omsætningssiden været omfattende og markante.

Disse bidrag er praktisk talt blevet leveret i løbet af de sidste 25 år, selvom det konkrete grundlag for afsætningsøkonomiens opståen etableredes ca. 40 år tilbage i tiden, da salgets industrialisering satte ind.

*) Dr. rer. pol. & ekon. dr., professor ved Handelshøjskolen i København.

Erhvervsudviklingen under den industrielle periode har medført, at man i dag med føje kan mene, at der kun vil igangsættes produktion i det omfang, afsætningsmæssige muligheder er til stede. Ud derfra kunne man hævde, at omsætningsforholdene rummer de grundlæggende driftsøkonomiske problemer. Det vil de ofte gøre i praksis, da de moderne erhvervsvilkår på en vis måde har tvunget udviklingen til at vende kolbøtte. Medens afsætningen tidligere var en funktion af produktionen, er produktionen ved at blive en funktion af afsætningen. Det hænger sammen med, at det oprindeligt var afsætningens opgave at sælge de varer, som forelå producerede eller indkøbte. Nu produceres eller indkøbes varer kun i det omfang, i hvilket de kan afsættes. Denne situation har allerede givet sig mange konkrete udtryk inden for driftsøkonomien. Som et enkelt eksempel kan nævnes den retrograde kalkulation, der gennemfører priskalkulationen på, hvad forbrugerne kan og vil betale, og ikke på, hvad det koster at fremstille og sælge en foreliggende vare.

Deraf følger, at den oprindelige fremgangsmåde at bygge den grundlæggende driftsøkonomi udelukkende på et produktions-teoretisk grundlag ikke holder. Men det medfører ikke, at man blot kan vende bøtten og gå ud fra omsætningsvilkårene som de primært afgørende. Inden for moderne driftsøkonomi er udgangspunktet, at en realistisk teori i lige grad skal hvile på produktions- og afsætningsmæssige forudsætninger.

Selvom egentlige afsætningsøkonomiske undersøgelser er en moderne foreteelse, findes der litteratur på området af ældre dato. Der fremkom i takt med driftsøkonomiens opståen i slutningen af forrige århundrede og dens udvikling indtil første verdenskrigs afslutning, hovedsagelig i U.S.A. og Tyskland, en række bøger, der søgte at gøre rede for specielle omsætningsmæssige forhold. Disse fremstillinger er naturligt præget af pionervilkårene og af den allerede nævnte kendsgerning, at man i driftsøkonomiens barndom i første række baserede de erhvervmæssige analyser på produktionsvilkårene. De fleste af disse afsætningsbetonede arbejder forekommer i dag af en så deskriptiv karakter, at man ikke vil synes, det er rimeligt at henregne dem under seriøs økonomisk faglitteratur.

Egentlige afsætningsøkonomiske arbejder blev først udført, efter at salgets industrialisering var slået igennem. Man kan regne med, at denne afgørende erhvervmæssige revolution satte ind i U.S.A. i det første tiår af dette århundrede og i Vesteuropa fra 1920'erne. Der gik en halv snes år, før man var i stand til at overskue de betydelige økonomiske omvæltninger, som fulgte i salgsindustrialiseringens kølvand,

således at et målbevidst arbejde kunne tages op på at forske konsekvenserne og finde årsagssammenhænge inden for de for moderne erhvervsliv meget betydningsfulde nye afsætningsituationer.

I overensstemmelse hermed blev der fra fagøkonomers side i 1930'erne over en international front gjort et alvorligt arbejde for at forske de nye problemfyldte salgsvilkår. Indsatsen blev i første omgang sat ind på at analysere og belyse efterspørgselsforholdene og konsekvenserne af den nye markedsform, som blev salgsindustrialiseringens første håndgribelige resultat.

Da der på det pågældende tidspunkt praktisk talt ikke forelå materiale, som kunne benyttes af en empirisk forskning, måtte de første forsøg på at gennemføre videnskabelige afsætningsøkonomiske studier foretages på et rent deduktivt grundlag. De banebrydende arbejder inden for området publiceredes i begyndelsen af 30'erne. Der er således kun gået godt 25 år, siden et rationelt arbejde blev påbegyndt for at udforske og forklare de vilkår, hvorunder omsætningen finder sted i den industrialistiske tidsperiode. Men forskningen har i løbet af den relativt korte årrække udviklet sig både i dybde og bredde. Gennem 1940'erne og 50'erne er der i stigende takt fremkommet et antal analyser og vurderinger af en række af de forhold, som er afgørende for den salgsmæssige gennemførelse.

Det var som nævnt den totale ændring af konkurrencevilkårene – overgangen fra fuldkommen til ufuldkommen konkurrence som den normale situation – der blev teoretiske økonomers udgangspunkt for forsøg på klarlæggelse af den moderne afsætnings problemer. Arbejder med dette sigte hører med blandt de mest betydningsfulde, der i det hele taget blev udført i 1930'erne. Det var *Fr. Zeuthen*: „Problems of Monopoly and Economic Warfare“ (London 1930), *Joan Robinson*: „The Economics of Imperfect Competition“ (London 1933) og *Edward H. Chamberlin*: „The Theory of Monopolistic Competition“ (Cambridge Mass. 1933), som indledede de afsætningsøkonomiske landvindinger. Det er værd at lægge mærke til, at en dansk økonomisk videnskabsmand var med i det grundlæggende videnskabelige pionerarbejde på området. Dette er ikke blot en smuk fjer i den nationale hat. Det skabte en tradition, som har medført, at danske forskere gik ind i det fortsatte arbejde på at belyse problemerne omkring afsætningsvilkårene. Danske Zeuthen-elever har været med til at skabe en række af de nye erkendelser, man inden for afsætningsøkonomien nåede frem til såvel i 30'erne, i 40'erne som i 50'erne.

Arbejdet sattes i første omgang ind på en klarlæggelse af handlings-

parametrenes indflydelse på efterspørgselen. Udgangspunktet var de moderne erkendelser inden for pristeorien, og det blev derfor modeller til belysning af prisparameterens betydning og virkninger, som demonstrerede analysernes afgørende første resultater. Men via elasticitetsværktøjet, som forfinedes afgørende i disse år, gik man over til at søge andre parametres efterspørgselsmæssige indflydelse fastlagt og finde frem til resultatet af sammenspillet mellem de enkelte parametre. Først kom reklamen som eksponent for salgsindsatsen i søgelyset, senere kvaliteten. På disse områder har *Børge Barfod* og *Hans Brems* leveret forskningsbidrag, som har været væsentlige i den internationale udvikling inden for området. Fra de specielle konkurrenceteoretiske vilkår under den ufuldkomne konkurrence udvidedes undersøgelsesfeltet til at omfatte de nye efterspørgselskonstitutioner, som den ændrede markedsform førte med sig. Også som et led i dette arbejde er der gjort en indsats fra danske afsætningsøkonomers side. Den er forsøgt sat ind både i det systematiserende og i det rent konstruktive. Det synes i denne forbindelse forsvarligt at hævde, at de arbejder, som *Arne Rasmussen* har taget op i 50'erne, peger frem mod fremtidige resultater, der sammen med Barfods og Brems' fortsatte indsats kan være med til at hævde den hidtidige danske tradition inden for det afsætningsøkonomiske forskningsfelt.

Den afsætningsøkonomiske litteratur var i 1930'erne ikke alene karakteriseret ved deduktive undersøgelser. Allerede i 20'erne, da de praktiske erhvervsvirksomheder begyndte at føle, hvorledes det gamle erhvervsgrundlag skred under deres fødder, opstod en trang til at finde frem til og forstå nye afsætningsmetoder. Denne trang blev først og fremmest i U.S.A. imødekommet gennem udsendelsen af en række bøger, der forsøgte at gøre rede for anvendelsen af salgsfremmende foranstaltninger. Det blev en litteratur, som byggede på et rent induktivt grundlag. Og da der ikke fandtes repræsentativt empirisk materiale, blev der tale om skildringen af enkelte, ofte kun et enkelt praktisk salgsfremstød. Forfatterne var i første omgang succesrige erhvervsfolk, som gjorde rede for foranstaltninger, der havde ført til omsætningsudvidelse.

Arbejderne var af udpræget beskrivende karakter. De adskilte sig fra de omtalte teoretiske analyser ikke alene ved arbejdsmetoden, men også gennem det angrebspunkt, ud fra hvilket afsætningsvilkårene anskedes. Medens de første – som allerede nævnt – tog deres udgangspunkt i efterspørgsels- og markedsform-forholdene, gik de sidstnævnte direkte løs på det aktive markedsudvidende salgsarbejde. Da dette i den industrialistiske periode i U.S.A. fik navnet „*marketing*“, hvilket

udtryk i øvrigt er blevet akcepteret verden over, kaldes disse beskrivelser almindeligvis marketing-litteratur. Også denne har været genstand for en stærk udvikling gennem de forløbne årtier. Selvom der stadig er udsendt et stort antal rene beskrivelser og subjektive forherligelser af enkeltforanstaltninger, kom der efterhånden, både gennem objektive skildringer af specielle fremstød og via den stærkt udvidede erhvervsstatistik, til at foreligge så bredt et empirisk stof, at det kunne gøres til genstand for videnskabelige bearbejdelser. Sådanne er foretaget i betydeligt omfang.

Man vil således se, at det afsætningsøkonomiske fagområde gennem den sidste menneskealder er blevet udbygget fra to sider. Fra den ene har man ud fra almene teoretiske synspunkter søgt at analysere afsætningsgrundlaget, markedsformen, efterspørgselen m. v., medens man fra den anden ud fra rene driftsøkonomiske forudsætninger har beskæftiget sig med de foranstaltninger, de konkrete erhvervsvirksomheder benytter sig af for at udvide deres afsætning.

Det synes iøjenspringende, at begge dele er nødvendige for en videnskab, der vil skabe klarhed over den moderne omsætnings vilkår. De to forskellige angrebepunkter splittede imidlertid gennem mange år arbejdet på at få skabt et samlet afsætningsøkonomisk fagområde. Som det så ofte er tilfældet med forskellige skoler, bekæmpede tilhængerne af de to udgangssynspunkter hinanden med ild og sværd og afviste enhver form for samarbejde. Denne periode er nu et forbigangt stadium. Men det er først efter den anden verdenskrig, at et reelt og målbevidst arbejde er taget op på at smelte de afsætningsøkonomiske undersøgelser sammen til en helhed. En række arbejder fra 1940'erne og 50'erne tjener imidlertid dette formål. I dag kan man karakterisere afsætningsøkonomi som en videnskab, der ud fra rationelle enhedssynspunkter søger at analysere og vurdere omsætningsforholdene i vor tids samfund. Den deltager i udforskningen af såvel almene økonomiske love som af specielle salgs-driftsøkonomiske problemer.

Alene det korte spand af år, der hidtil har været levnet arbejdet, og de store begyndelsesvanskeligheder, som måtte overvindes, har ført med sig, at man endnu kun er nået et lille stykke af vejen til klarlæggelse af de problemkomplekser, der behersker omsætningsvilkårene. Der findes store lakuner i vor viden, og mange af de fritstående enkeltundersøgelser, som de senere år har bragt, er endnu ikke blevet systematiseret og bragt i naturlig forbindelse med hverandre.

Ser man på de konkrete problemkomplekser, som afsætningsøkonomien arbejder med, bliver der ved siden af den tilgrundliggende efterspørg-

sels- og konkurrenceteori, der i høj grad er parameteranalyse, i første række tale om undersøgelser og vurderinger af de omkostninger, som både fra et makro- og et mikroøkonomisk synspunkt sættes ind for at gennemføre vor tids omsætning af goder. Der må udbygges en speciel afsætningsomkostningsteori, da der i de almene økonomiske omkostningsteorier i helt utilstrækkelig grad er taget hensyn til afsætningsomkostningernes egenart og specielle variationer. Som en naturlig konsekvens af den overordentlige og stadigt akcellererende vækst i afsætningsomkostningerne, som salgets industrialisering har medført, er disse omkostninger og deres struktur blevet et rentabilitetsproblem af meget betydelig størrelsesorden.

Disse omkostninger kan ikke sådan som produktionsomkostningerne generelt behandles ud fra et minimeringssynspunkt. Der må skelnes mellem *distributionsomkostninger* og *salgsfremmende omkostninger*. Når de sidstnævntes forløb skal undersøges, må der anlægges et optimeringssynspunkt, da deres virkninger giver sig udtryk både på omkostnings- og resultatsiden. Rubricering af afsætningsomkostningerne efter deres artsforskelse og fastlæggelse af de afvigende omkostningsfunktioner, som i overensstemmelse hermed gør sig gældende, er derfor et af nutidens og den nærmeste fremtids vigtigste opgaver inden for afsætningsøkonomien. Også her i landet sættes der et betydeligt arbejde ind på skabelse af de nødvendige model-opstillinger, som vil være et uundværligt værktøj for rationel afsætningsbudgettering og omkostningskontrol.

Forskningen inden for det afsætningsøkonomiske fagområde tilsigter at give relevante svar på spørgsmålene hvorfor og hvordan. Ved besvarelse af spørgsmålet *hvorfor* drejer det sig om undersøgelser, som kan klarlægge årsagssammenhængen mellem de foreteelser, der karakteriserer omsætningsprocessen, og belyse grundene til, at årsagsforbindelsen er den pågældende. For at kunne gennemføre holdbare undersøgelser af den art, må man sidde inde med reel og tilstrækkelig viden om de afgørende vilkår, som øver indflydelse på omsætningsprocessens forløb. En udtømmende besvarelse af spørgsmålet *hvordan* må derfor også blive en del af den afsætningsøkonomiske forsknings opgave.

Nu er det som allerede nævnt inden for afsætningsøkonomien som på alle andre videnskabelige områder sådan, at forskningen kan drives både på et deduktivt og et induktivt grundlag. På visse felter og i visse tidsperioder er der blevet ført lange diskussioner om, hvilket af de to grundlag der rent alment må være det primære og væsentligste. Inden for afsætningsøkonomien som i øvrigt på hele det driftsøkonomiske om-

råde er sådanne diskussioner utænkelige i dag. Deduktion og empirik er lige uundværlige, hvis der skal skabes viden om omsætningsvilkårene og resultatet af de aktiviteter, der gennemføres på markederne.

På hvilket grundlag der arbejdes primært, vil afhænge af det enkelte aktuelt foreliggende problems art. Der vil imidlertid næppe kunne findes blot eet væsentligt omsætningssspørgsmål, der kan løses tilfredsstillende udelukkende ud fra enten en deduktiv eller en empirisk behandling. Ved alle problemløsninger må de to fremgangsmåder kombineres. Kun tidsfølgen i deres benyttelse vil differere. I visse tilfælde starter man med deduktive konstruktioner. Før de kan benyttes, må de imidlertid afprøves på et tilstrækkelig godt og stort empirisk materiale. Omvendt vil fremgangsmåden i andre tilfælde være, at man på grundlag af allerede indsamlede praktiske kendsgerninger drager sine slutninger.

I alle tilfælde vil der finde et samspil sted mellem deduktiv og empirisk arbejdsmetode. Ser man nærmere på dette samspil, må det indledningsvis slås fast, at deduktion bygger på logisk tænkning. Ethvert alvorligt og kompliceret problem kan angribes ad tænkningens vej. Specielt må en teoretisk løsning bygge på deduktion. Nu er forholdet imidlertid det, at menneskelig intuition, der i høj grad påvirker såvel efterspørgsels- som udbudssiden inden for den erhvervsmæssige virksomhed, ikke stringent følger logiske love. Det er derfor – hvilket ofte er demonstreret i praksis – farligt at skabe økonomisk teori alene ad deduktionens vej. Der er forskel på opbygningen af et filosofisk, matematisk eller fysisk system og klarlæggelsen af afsætningsvariationer. Fritstående logisk deduktion på det erhvervsmæssige område fører let til det, praktikere har kaldt „sandkasseleg“, hvis resultater vil svæve i luften, fordi de er uden jordforbindelse. De vil ikke være tilpasset de konkrete forudsætninger, hvorunder livet leves.

Derfor må empirikken inddrages. Inden for økonomien må man have livsnære udgangspunkter for sine deduktioner. Det vil sige, at der først kan drages holdbare slutninger, når det sker på grundlag af data, som er repræsentative for vilkårene i den reale verden. Inden for det afsætningsøkonomiske område, hvis behandling hører den helt moderne tidsperiode til, og som i denne endda har været i stadig udvikling, er der en udpræget mangel på de for en rationel forskning nødvendige data. Dette savn har været så påtrængende, at man i efterkrigsårene har kunnet karakterisere fremskaffelsen af holdbart og repræsentativt materiale som den for afsætningsøkonomisk forskning mest påtrængende opgave. Situationen har i nogen grad været den, at man ikke kunne komme

videre med realistiske vurderinger, før der var fremskaffet materiale, i forhold til hvilket de deduktive slutninger kunne verificeres.

Ved siden af arbejdet på fremskaffelse af ny viden om afsætningsvilkårene må der løbende gøres en indsats for at skabe nyt eller forbedret forskningsværktøj. På grund af afsætningsøkonomiens ungdom er en *metodeforskning* dobbelt påkrævet. Dertil kommer, at der i årene efter den anden verdenskrig har fundet en rig almenvidenskabelig udvikling sted. I kraft af den er der på helt andre videnskabelige områder fundet nye metoder, som i mange tilfælde kan tilpasses løsningen eller klarlæggelsen af afsætningsøkonomiske problemer. Disse metoder har ikke mindst vist sig brugbare i forbindelse med indsamlingen og behandlingen af empiriske data.

Når de lige foretagne understregninger af den aktuelle nødvendighed af at fremskaffe empirisk materiale og gennemføre metodestudier er gjort, skal det tilføjes, at disse på sin vis tekniske sider af arbejdet kun er understøttende. De må og kan aldrig blive det væsentlige. Afsætningsøkonomisk forskning er økonomi. Dens fundament må være økonomiske ræsonnementer. Hvis der ikke arbejdes med klare og relevante problemstillinger, nytter tilstedeværelsen af det mest fuldkomne empiriske materiale og benyttelsen af et nok så forfinedt og raffineret værktøj intet. Det afgørende grundlag er opstillingen af hypoteser, der er baseret på holdbare økonomiske vurderinger. I den afsætningsøkonomiske forskning må der først opstilles sådanne hypoteser, og derefter må disse gennemarbejdes på såvel et empirisk som et deduktivt grundlag. Hypoteseopstilling, der giver sig udtryk i konstruktioner af *forenklede, men relevante arbejdsmodeller, er derfor i dag alfa og omega inden for den teoretiske afsætningsøkonomi*.

Ser man på de teknisk betonedede arbejdsmetoder, der spiller en rolle i afsætningsøkonomien, er der een, som skiller sig ud som den vigtigste. Det er *analysen*. Nu er analyser et vidt begreb. De anvendes på mange måder og ud fra meget afvigende forudsætninger. Alene inden for økonomien benytter man et stort antal analytiske fremgangsmåder, der ikke gennemføres på det samme grundlag. Men ligesom analysen som sådan er den afsætningsøkonomiske forsknings vigtigste arbejdsmetode, er det inden for analyseområdet de såkaldte markedsanalyser, der spiller den største rolle, når omsætningsvilkårene skal undersøges og klarlægges.

Ved *markedsanalyser* forstår man gennemførelse af undersøgelser, der – hvadenten de er baserede på totale eller partielle opgørelser – giver repræsentative oplysninger om et eller flere af de faktiske forhold, der har betydning for omsætningen inden for et givet marked. Metoderne for

sådanne undersøgelser gennemførelse er langt fra ensartede. Meget forskellig teknik bringes i anvendelse, og mange divergerende analyseformer kommer på tale. Dette analysearbejde er så vigtigt, at det kan opfattes som udgangspunktet for rationel afsætningsøkonomisk virksomhed. En følge heraf bliver, at man ikke med udbytte kan beskæftige sig med salgsproblemerne uden at arbejde efter de fremgangsmåder, som anvendes i markedsanalyserne. Denne teknik er så væsentlig, at den ikke alene bliver et hovedfundament for, men en integrerende del af afsætningsøkonomien.

Da praktisk talt alle afsætningsøkonomiske spørgsmåls løsning kræver en analytisk indsats, kunne det være fristende at fastlægge al afsætningsøkonomisk forskning som markedsanalysevirksomhed. Ønsker man imidlertid at danne sig et overblik over de vigtigste former for teknik, der benyttes inden for afsætningsøkonomien, vil en sådan generalisation tilsløre billedet. Som allerede omtalt gennemføres markedsanalysen på forskellig måde. Ved siden deraf foreligger mange problemstillinger, hvor der skal arbejdes analytisk, uden at det drejer sig om at fastlægge konkrete markedsforhold eller -reaktioner. Selvom markedsanalysen må betegnes som den mest anvendte arbejdsmetode i afsætningsøkonomien, benyttes der såvel inden for som uden for dens ramme en række specielle fremgangsmåder.

De fleste af disse bygger på *arbejdstechnik af matematisk karakter*. En sådan er naturlig både, når det drejer sig om at finde frem til resultater, at fremstille de fundne resultater overskueligt og at kontrollere rigtigheden eller sandsynligheden for rigtigheden af resultaterne. Adskillige af fremgangsmåderne regnes fra gammel tid med under statistikkens teoretiske værktøj. Det gælder metoderne for sandsynlighedsregning, regressionsberegninger og middelfejlsudregninger.

Ikke mindst i løbet af de sidste 20 år er der inden for *den teoretiske statistik* gjort betydningsfulde landvindinger. Det har medført såvel skabelsen af nye fremgangsmåder som afgørende forbedringer af tidligere anvendte. Fra et afsætningsøkonomisk synspunkt er der grund til at fremhæve forfinelsen af de *metoder, der kan anvendes i kontrolarbejdet* både rent konkret i bedrifterne og til sikring af teoretiske undersøgelser holdbarhed. I denne forbindelse skal også *input-output-analyserne* nævnes. De bygger på benyttelsen af matrix algebra og har fundet en udbredt anvendelse på næsten alle de økonomiske områder, hvor det drejer sig om at fastlægge og vurdere kredsløb af værdier. Input-output-teknikken har også holdt sit indtog i afsætningsøkonomien,

og der er næppe tvivl om, at den derindenfor vil blive anvendt i stigende omfang.

Dette gælder i endnu højere grad de forskelligartede beregningsmåder, som navnlig er udbygget i efterkrigsårene, og som er kendt under samlingsbetegnelsen *operations research*. Beregningsmetoderne søges som bekendt i disse år anvendt på problemløsninger inden for en lang række videnskaber, for hvilke det er væsentligt at regne sig frem til konkrete talstørrelser. Såvel *køteori*, *sandsynlighedsbudgettering*, *lineær programmering* som *spilteori*erne byder åbenlyse muligheder for anvendelse på afsætningsøkonomiske problemstillinger.

Her udføres da også i disse år af mange afsætningsforskere et intensivt arbejde på at tilpasse metoderne til løsning af foreliggende kvantitative opgaver, ligesom der gøres en indsats for at afprøve de resultater, der kan nås ved hjælp af de pågældende beregninger. Allerede i dag kan det slås fast, at der ved anvendelse af sandsynlighedsbudgettering og lineær programmering er åbnet nye og farbare veje for løsningen af vigtige afsætningsøkonomiske problemer.

Her skal nævnes enkelte væsentlige resultater, som er nået i Danmark. Det drejer sig om *Arne Rasmussens* benyttelse af sandsynlighedsbudgettering som udgangspunkt for fastlæggelse af en række vigtige lagerdispositioner og *Børge Barfods* forsøg med løsning af reklameoptimering ved hjælp af lineær programmering. Begge de nævnte afsætningsøkonomer har på de omtalte områder nået resultater, der ikke alene har ført vor erkendelse videre frem, men som direkte kan anvendes i praktiske erhvervsvirksomheder.

Flere steder i udlandet er man kommet et godt stykke fremover ved at arbejde med køteoretiske udgangspunkter. Det drejer sig f. eks. om fastlæggelse af det optimale antal ekspedienter til betjening af en detailforretnings tidsmæssigt varierende kundestrøm. Medens der ikke hidtil på dansk grund er udført et praktisk arbejde på at udnytte køteorien inden for afsætningsøkonomien, har *Erik Johnsen* på heroisk måde gjort et forsøg på at anvende spilteoriene ved udvælgelsen og fastlæggelsen af salgspolitik. Hvor langt man kan komme ad denne vej, vil kun fremtiden og dens forskningsindsats kunne give svar på. Vi slutter imidlertid omtalen af danske forskeres deltagelse i udnyttelsen af nye højaktuelle fremgangsmåder til løsning af afsætningsøkonomiske problemer med at fremhæve, at de stadig er med fremme i forreste linje og ikke viger tilbage for at give sig i kast med de vanskeligste opgaver.